

УДК 581.9

ФЛОРА ПЕРЕЛОГІВ БИСТРИЦЬКО-ТЛУМАЦЬКОГО ОПІЛЛЯ

Олійник М. П.

*Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ,
Marian0506@yandex.ru*

Флора перелогів Бистрицько-Тлумацького Опілля налічує 308 видів рослин, які належать до 203 родів і об'єднуються у 63 родини. Проаналізовано систематичну структуру, відношення видів рослин до зволоження і трофності субстрату, освітлення місць зростань. Подано біоморфологічну і флороценотипичну структури флори перелогів.

Ключові слова: флора, систематична структура, екологічна структура, біоморфологічна структура, флороценотипична структура.

ВСТУП

Основними екосистемами Івано-Франківщини є агро- і лісові екосистеми, а в агроекосистемах – рілльні. З 2000 до 2006 року площа сільськогосподарських угідь, у результаті зменшення обсягів аграрного виробництва, зменшилась на 0,25%, ріллі на 2,1%, натомість істотно зросли частки залужених, заліснених і заболочених земель [1]. Значні зміни у структурі землекористування активно продовжуються, збільшується площа земель виведених з аграрного обороту, що сприяє відновленню природного рослинного покриву з участю деревних видів [2].

Мета роботи полягала у вивченні систематичної, екологічної, біоморфологічної та флороценотичної структур флори перелогів на прикладі Бистрицько-Тлумацького Опілля.

МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ

Дослідження проводилися протягом 2010–2012 років. Об'єкт дослідження – флора перелогів, які згідно з фізико-географічним районуванням розташовані в межах Придністровського Поділля і належить до природного району Бистрицько-Тлумацького Опілля [3]. За флористичним районуванням територія входить до Опільського району.

При вивченні флори використовувався метод тимчасових пробних ділянок, розміром 5×5 м. Таксономічний склад флори визначався за загальноприйнятими методами, за гербарним матеріалом і уточнювався за визначником «Определитель высших растений Украины» [4]. Латинські назви таксонів наведені за S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk [5]. Екологічні особливості охарактеризовані за літературними даними [6, 7], життєві форми – за Г. І. Серебряковим [8], флороценотипична структура – за класифікацією Б. В. Заверухи [9].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Флора перелогів Бистрицько-Тлумацького Опілля налічує 308 видів вищих судинних рослин, які належать до 203 родів, 63 родин і 4 відділів: Equisetophyta,

Polypodiophyta, Pinophyta, Magnoliophyta. Судинні спорові (Equisetophyta, Polypodiophyta) та голонасінні (Pinophyta) представлені лише одним – трьома видами. Більшість видів припадає на покритонасінні (Magnoliophyta).

У кількісному відношенні переважають види класу дводольних (Magnoliopsida), які налічують 251 вид (або 81,5% від загальної кількості), 167 родів (82,3% від загальної кількості), 50 родин (79,3% від загальної кількості). Однодольні (Liliopsida) включають 52 види (17,0%), 33 роди (16,2%) і 10 родин (15,9%).

Більшість видів та родів флори перелогів об'єднують 10 провідних родин: Asteraceae – 38 (12,3%), 25 (12,3%); Poaceae – 31 (10,1%), 22 (10,8%); Fabaceae – 27 (8,8%), 15 (7,4%); Lamiaceae – 23 (7,5%), 16 (7,8%); Rosaceae – 23 (7,5%), 14 (6,9%); Ranunculaceae – 14 (4,6%), 6 (3,0%); Apiaceae – 12 (3,9%), 10 (4,9%); Cyperaceae – 10 (3,2%), 2 (0,6%); Scrophulariaceae 9 (2,9%), 5 (2,4%); Brassicaceae 8 (2,5%), 8 (3,9%); (перша цифра – кількість видів, у дужках відсоток від загальної кількості видів, друга – кількість родів). Інші родини представлені 1 – 7 видами. При цьому п'ять родин нараховують по 7 видів (2,3%) з різною кількістю родів, такі як: Boraginaceae, Caryophyllaceae – по 6 родів (2,4%), Polygonaceae, Rubiaceae – по 3 роди (1,5%), а Campanulaceae – 2 роди (0,9%). 6 видами (1,9%) і 2 родами (0,9%) представлена родина Salicaceae, а 4 (1,3%) видами і 3 родами (1,5%) – родина Gentianaceae. Вісім родин налічують по 3 види (0,9%). Родини Dipsacaceae, Primulaceae представлені 3 родами (1,5%), Jungaceae, Betulaceae, Caprifoliaceae – 2 родами (0,9%), а Equisetaceae, Geraniaceae, Plantaginaceae – 1 родом (0,5%). Шість родин налічують по 2 види (0,6%). У таких родин, як Corylaceae, Papaveraceae – по 2 роди (0,9%), а у родин Irydaceae, Clusiaceae, Fagaceae, Violaceae – 1 родом (0,5%). Тридцять дві родини представлені лише одним видом одного роду (відповідно 0,3 та 0,5%).

Панування родини Asteraceae, у складі якої є багато адвентивних видів, пояснюється їх екологічною пластичністю і різноманітністю пристосувань до перенесення насіння. Види злаків досить стійкі в посівах, але багато з них не є широко поширеними бур'янами. Ці види – хороший показник відновлення степової рослинності. Злаки зайняли ключові позиції в багатьох флорах завдяки еколого – біологічним особливостям: потужна коренева система – дернина, яка формує вегетативне середовище проживання, вегетативна рухливість та ін. [10].

За характером гігроморф усі види флори поділено на 7 груп. У дослідженій флорі переважають мезофіти – рослини, які приурочені до місцезростань з повним промочуванням кореневмісного шару ґрунту опадами і талими водами. Їх налічується 138 видів (44,8%). Сюди відносяться – *Apera spica-venti* (L.) P.Beauv, *Betula pendula* Roth, *Aegopodium podagraria* L., *Solidago canadensis* L., *Armoracia rusticana* P. Gaertn., B. Mey. & Scherb. та ін. Друге місце займають ксеромезофіти – 54 види (17,5%). До них відносяться *Artemisia vulgaris* L., *Carduus crispus* L., *Lathyrus tuberosus* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Lavatera thuringiaca* L. та ін. Мезоксерофітів – 36 видів (11,7%). Перезволожені місця зростань представлені: гігрозомефітами – 29 видів (9,4%), гігрофітами – 25 видів (8,1%), мезогігрофітами – 18 видів (5,8%). Група ксерофітів є найменшою і представлена 8 видами (2,7%).

За трофністю ґрунту домінуючою групою є мезотрофи – 186 видів (60,5%). Це такі, як *Trifolium repens* L., *Plantago major* L., *Achillea millefolium* L., *Equisetum*

sylvaticum L., *Asarum europaeum* L. та ін. Група евтрофних видів налічує 105 видів (34,0%). До них належать *Armoracia rusticana* P. Gaertn., B. Mey. & Scherb., *Raphanus raphanistrum* L., *Ranunculus repens* L., *Thalictrum minus* L. та ін. Оліготрофних видів налічується 17 видів (5,5%). Це такі, як: *Luzula multiflora* (Ehrh.) Lej., *Potentilla arenaria* Borkh., *Trifolium aureum* Pollich.

З геліоморф у флорі перелогів переважають геліосціофіти – 108 видів (35,0%). До них відносяться *Geum urbanum* L., *Leontodon autumnalis* L., *Companula rapunculoides* L., *Urtica dioica* L. та ін. Друге місце займають сціогеліофіти – 103 види (33,4%). Це такі, як: *Senecio jacobaea* L., *Medicago falcate* L., *Trifolium arvense* L., *Mentha arvensis* L. та ін. Геліофітів – 78 видів (25,3%), а сціофітів налічується – 19 видів (6,1%).

За біоморфами у флорі переважають трав'янисті рослини – 271 вид (88,0%), у тому числі на полікарпічні припадає 237 видів (77,0%), на монокарпічні трави – 34 види (11,0%). Частка дерев'янистих рослин у флорі перелогових екосистем становить 12,0%, серед них на дерева припадає 23 види (7,5%), чагарники – 12 видів (3,9%), напівчагарники – 2 види (0,6%).

Переважаючим флороценотипом є синантропний, який нараховує 114 видів (37,0%). Другим за чисельністю є лучний флороценотип – 93 види (30,2%). На неморальний припадає 36 видів (11,6%). Лучно-степовий представлений – 32 видами (10,4%). Гігрофільний об'єднує – 27 видів (8,7%). Бореальний елемент флороценотипичної структури представлений 4 видами (1,3%), а кальцепетрофільний і гідрофільний флороценотипи представлені 2 видами (0,6%).

ВИСНОВКИ

Десять провідних родин таксономічного спектру рослин перелогів охоплюють 195 видів (63,3%) і 123 роди (60,6%), інші 53 родини об'єднують 113 видів (36,7%) та 80 родів (39,4%). У цілому провідні родини флори староорних земель Бистрицько-Тлумацького Опілля зберігають риси родинного спектру природної флори Голарктики [11].

Екологічний аналіз рослин перелогових екосистем показав, що найчисельнішу групу рослин стосовно зволоження субстрату становлять мезофіти (138 видів, або 44,8%); щодо трюфності – мезотрофи (186 видів, або 60,5%), за відношенню до світла – геліосціофіти (108 видів, або 35,0%) і сціогеліофіти (103 види, або 33,4%).

Переважною біоморфою в рослинному покриві є трав'янисті рослини – 271 вид, (88,0%). Флора характеризується високим рівнем синантропної фракції рослин, яка становить 114 видів (37,0%).

Список літератури

1. Паньків З. П. Земельні ресурси / З. П. Паньків // Навчальний посібник. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана-Франка. – 2008. – 272 с.
2. Гнатів П. С. Динаміка біотичного різноманіття та сучасні загрози довкіллю: Україна і світовий досвід. / П. С. Гнатів // Наукові праці ЛАНУ. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2008. – Вип. 6. – С.125–128.

3. Природа Івано-Франківської області / Відпов. ред. К. І. Геренчук. – Львів: Вища школа, 1973. – 159 с.
4. Определитель высших растений Украины / [отв. ред. Ю. Н. Прокудин]. – Второе изд. – К.: Фитосоцицентр, 1999. – 548 с.
5. Mosyakin S. L. Vascular Plants of Ukraine a nomenclatural checklist / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk. – К.: М. G. Kholodny Institute Botany, 1999. – 345 p.
6. Екофлора України / [відпов. ред. Я. П. Дідух]. – К.: Фітосоціоцентр, 2000.– Т. 1. – 480 с.; Т. 2. – 2004. – 480 с.; Т. 3. – 2002. – 496 с.; Т. 5. – 2007. – 584 с.
7. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути ее развития / В. В. Протопопова. – К.: Наук. думка, 1991. – 200 с.
8. Серебряков И. Г. Жизненные формы высших растений и их изучение / И. Г. Серебряков // Полевая геоботаника. – М.; Л., 1964. – Т. 3. – С. 146–205.
9. Заверуха Б. В. Флора Волино – Поділля та її генезис / Б. В. Заверуха. – К.: Наукова думка, 1985. – 192 с.
10. Цвелев Н. Н. Злаки СССР / Н. Н. Цвелев. – Л.: Наука, 1976. – 788 с.
11. Толмачев А. И. Основы учения об ареалах / А. И. Толмачев. – Ленинград : Ленингр. ун-т, 1962. – 100 с.

Олійник М. П. Флора залежей Быстричко-Тлумацького Опольє // Екосистеми, їх оптимізація і охорона. Симферополь: ТНУ, 2012. Вып. 7. С. 29–32.

Флора залежей Быстричко-Тлумацького Опольє налічує 308 видів рослин, які належать до 203 родів і об'єднуються в 64 родини. Проаналізована систематична структура, відношення видів рослин до зволоження і трофічності субстрату, а також до освітлення місцезростання. Представлені біоморфологічна і флороценологічна структура флори залежей.

Ключевые слова: флора, систематична структура, екологічна структура, біоморфологічна структура, флороценологічна структура.

Olijnyk M. P. The flora of the Bystrytsjko-Tlumatsjke Opillya // Optimization and Protection of Ecosystems. Simferopol: TNU, 2012. Iss. 7. P. 29–32.

The flora of the Bystrytsjko-Tlumatsjke Opillya old-fields counts 308 plant species, which belong to 203 genera and join into 63 families. The systematic structure, the relation of plant species to moistening and trophic opportunities, and also the ecotope lighting were analyzed. Biomorphological and florocoenotic structure of flora of the old-fields are presented.

Key words: flora, systematic structure, ecological structure, biomorphological structure, florocoenotic structure.